

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОСУДДЯ

Людмила Скомороха

кандидатка юридичних наук, заслужена юристка України,
завідувачка відділу з питань реалізації повноважень
з питань незалежності суддів секретаріату
Вищої ради правосуддя
(Київ, Україна)
skomorokhalv@gmail.com

УДК 342.565:347.962(477)

МОРАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРИДАТНОСТІ
ДЛЯ РОБОТИ НА ПОСАДІ СУДДІ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджуються питання компетентності, доброчесності, морально-етичного аспекту посади судді, критеріїв, які застосовуються при доборі кандидатів на посаду судді. Проаналізовано удосконалення процедур призначення судді на посаду.

Актуальність проблеми морально-етичного аспекту статусу судді не викликає сумнівів, цьому питанню приділяють увагу не тільки вітчизняні юристи-практики та науковці, а й міжнародна спільнота.

Мета статті полягає у висвітленні важливості й актуальності дослідження законодавчого закріплення морально-етичних засад професійної діяльності судді при забезпеченні формування ефективного, незалежного суддівського корпусу України, дотримання суддями високих стандартів поведінки. Визначення на законодавчому рівні єдиних критеріїв доброчесності й уніфікованих підходів до їх визначення і моральних складових посади судді. Акцентується увага на необхідності дотримання суддями високих стандартів поведінки задля підвищення довіри суспільства до кожного конкретного судді та судової влади загалом.

Авторка доходить висновку про доцільність комплексного розгляду питання про ефективність суддівського корпусу в Україні з огляду на те, що суддя – це передусім людина, яка перебуває у певному просторі і часі, на яку впливають, зокрема, як соціальні, так і фінансові чинники.

Визначення на законодавчому рівні єдиних критеріїв доброчесності й уніфікованих підходів до їх визначення і моральних складових посади судді на рівні з чіткими професійними вимогами до кандидатів на посаду судді та суддів дасть змогу відновити довіру суспільства до судової влади загалом та до кожного судді окремо.

Ступінь довіри народу до влади визначає рівень демократизації суспільства, його ставлення до таких понять, як патріотизм, відданість, єдність навколо загальнодержавних ідей і цілей, прагнення до розбудови демократичної та правової держави, яка зможе гарантувати своїм громадянам добробут і процвітання.

Ключові слова: судова влада; суддя; професійна придатність; мораль; доброчесність; незалежність суддів.

Дослідження питання ефективного формування суддівського корпусу, морально-етичного аспекту професійної діяльності судді знайшли своє відображення у працях В. Тація, Ю. Грошевого, В. Авер'янова, І. Марочкіна

та ін. Проте слід зазначити, що питання підвищення довіри народу до судової влади, законодавчого закріплення морально-етичних засад є вельми актуальним і недостатньо дослідженим. Вказане зумовлює потребу у проведенні досліджень у цій царині.

Метою дослідження є вивчення проблеми, яка постала перед судовою владою, пов'язаної з необхідністю повернення довіри громадян, суспільства до судової влади, щоб кожна людина відчувала повагу до суддів. Однією з ознак демократичного суспільства є наявність у державі незалежної судової гілки влади. З часу проголошення незалежності України судова влада піддається нищівній критиці як із боку органів державної влади, так і з боку звичайних громадян. Необхідно, щоб судова влада сама прагнула до “чистоти” своїх рядів.

Професія судді є однією з багатогранних і найскладніших юридичних професій. У діяльності судді реалізується значна кількість спеціальних якостей, навичок та вмінь особи, які становлять відповідну систему і входять до структури особистості судді, що, своєю чергою, формує та визначає його творчий потенціал та індивідуальний стиль професійної діяльності. Учасники судового процесу, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, безперечно, відчують на собі відповідний емоційний вплив, проте необхідно підкреслити, що такі учасники процесу, як суддя, прокурор, адвокат відчують на собі весь тягар як морального, так і професійного стресу. Нервові перевантаження часто поглиблюються порушеннями звичного режиму життєдіяльності, зменшенням часу, який людина витрачає на відпочинок, у сукупності це може призводити до розвитку емоційної нестійкості, що має прояв у зниженні комунікативної компетентності.

Історія політично-правової думки налічує багато різних характеристик і визначень судової влади, висувалися різні підходи до визначення її статусу. Така увага до цієї проблеми підкреслює важливість і значущість судових владних відносин у державі і суспільстві загалом. Суд відіграє особливу роль у суспільстві та державі. Він може вирішити долю окремої людини, а може змінити напрям розвитку всієї держави. Термін “судова етика” був введений А. Коні для визначення ролі моральності у сфері кримінального судочинства, а потім і для назви навчальної дисципліни. Етика судді як у судовому процесі, так і поза ним, безумовно, є складовою судової етики¹.

Законодавством Австрії встановлено дуже важливе обмеження щодо зайняття посади судді, а саме: члени подружжя та родини не можуть одночасно бути суддями в одному суді (§ 34 Закону про службу суддів). Родинні стосунки або шлюбні відносини, які виникли після його призначення, передбачають необхідність офіційного переводу². Доцільними видаються обмеження, які містяться у французькому законодавстві, пов'язані із заборонаю призначення суддею юриста, який впродовж останніх п'яти років працював

¹ Б Леко, *Юридична етика: навчальний посібник* (Книги-XXI 2008) 153–4.

² В Шишкін, *Судові системи країн світу: навчальний посібник, кн 1* (Юрінком Інтер 2001) 313.

адвокатом, нотаріусом чи судовим виконавцем у межах округу апеляційного суду, навіть коли призначення здійснюється до суду першої інстанції³.

Правове і моральне виховання є частиною духовного формування особи, без якого не можна говорити про становлення України як правової, демократичної, соціальної держави⁴. Україна перебуває у стані постійного пошуку і вдосконалення шляхів формування незалежної судової гілки влади. Необхідність поповнення зумовлена виходом суддів у відставку, звільненням за власним бажанням. Крім того, причиною нестачі суддів стало припинення повноважень членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (далі – ВККС) у 2019 р. і призначення повноважного складу у 2023 р., що унеможливило проведення конкурсів на зайняття вакантних посад суддів.

7 листопада 2019 р. набрав чинності Закон України “Про внесення змін до Закону України ‘Про судоустрій і статус суддів’ та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування”⁵, яким внесено зміни до Закону України “Про судоустрій і статус суддів”⁶ та було припинено повноваження членів ВККС. Повноважний склад ВККС сформовано 1 червня 2023 р.

Гранична кількість посад суддів у судах станом на 31 грудня 2022 р. становила 6483 особи⁷. Станом на 11 грудня 2023 р. у Верховному Суді вакантними є 42 посади, у Вищих спеціалізованих судах – 55 посад, в апеляційних судах – 698 посад та у місцевих судах – 1438 посад⁸. ВККС 14 вересня 2023 р. ухвалила рішення № 94/зп-23, яким оголосила конкурс на зайняття 532 вакантних посад суддів апеляційних судів⁹ та на зайняття 560 вакантних посад суддів у місцевих судах¹⁰. 23 листопада 2023 р. ВККС оголосила конкурс на зайняття 25 вакантних посад суддів у Вищому антикорупційному суді та Апеляційній палаті Вищого антикорупційного суду¹¹. ВККС 19 грудня 2023 р. ухвалила рішення № 177/зп-23 “Про затвердження рейтингу учасників конкурсу на посади суддів місцевих загальних судів у межах конкурсу, оголошеного рішенням

³ В Єгорова, ‘Деякий порівняльний досвід формування суддівського корпусу України і зарубіжних країн’ [2010] 2 (6) Вісник НТУУ “КПІ”. Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць 108.

⁴ В Авер’янов (ред), *Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту* (Наукова думка 2007) 586.

⁵ Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування: Закон України від 16 жовтня 2019 р. № 193-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/193-20#Text>> (дата звернення: 18.12.2023).

⁶ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>> (дата звернення: 18.12.2023).

⁷ Стосовно звіту Вищої кваліфікаційної комісії суддів України за 2022 рік (13.01.2023) <<https://vkksu.gov.ua/news/stosovno-zvitu-vyshchoyi-kvalifikatsiynoyi-komisiyi-suddiv-ukrayiny-za-2022-rik>> (дата звернення: 18.12.2023).

⁸ Облік посад суддів <<https://vkksu.gov.ua/oblik>> (дата звернення: 18.12.2023).

⁹ Оголошення про проведення конкурсу на зайняття 532 вакантних посад суддів в апеляційних судах (15.09.2023) <<https://vkksu.gov.ua/news/ogoloshennya-pro-provedennya-konkursu-na-zaynyattya-532-vakantnyh-posad-suddiv-v-apelyatsiynih>> (дата звернення: 18.12.2023).

¹⁰ Оголошення про проведення конкурсу на зайняття 560 вакантних посад суддів у місцевих судах (15.09.2023) <<https://vkksu.gov.ua/news/ogoloshennya-pro-provedennya-konkursu-na-zaynyattya-560-vakantnyh-posad-suddiv-u-miscevyh-sudah>> (дата звернення: 18.12.2023).

¹¹ Про оголошення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів Вищого антикорупційного суду та Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду: Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 23 листопада 2023 р. № 145/зп-23 <<https://vkksu.gov.ua/doc/pro-ogoloshennya-konkursu-na-zaynyattya-vakantnyh-posad-suddiv-vyshchogo-antikorupciynogo-sudu>> (дата звернення: 18.12.2023).

Комісії від 14 вересня 2023 р. № 95/зп-23”¹². Проаналізувавши вказаний документ, вбачається, що стосовно 126 посад суддів конкурс не відбувся, одним із чинників, що призвів до такої ситуації, є місцезнаходження судів з урахуванням військових дій, які ведуться на території України.

Законодавець укотре вдався до вдосконалення національного законодавства щодо, зокрема, порядку зайняття посади судді. Так, Законом України “Про внесення змін до Закону України ‘Про судоустрій і статус суддів’ та деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедур суддівської кар’єри”¹³ внесено зміни щодо порядку добору кандидатів на посаду судді та кваліфікаційних вимог, які висуваються до них.

Зокрема, відповідно до частин 8, 9 ст. 69 вказаного Закону кандидат на посаду судді відповідає критерію компетентності, якщо він володіє знаннями у сфері права та вміє їх застосовувати, має навички юридичного письма та правничої аргументації, когнітивні здібності. Кандидат на посаду судді відповідає критерію доброчесності, якщо відсутні обґрунтовані сумніви у його незалежності, чесності, неупередженості, непідкупності, сумлінності, у додержанні ним етичних норм, у його бездоганній поведінці у професійній діяльності й особистому житті, а також щодо законності джерел походження його майна, відповідності рівня життя кандидата на посаду судді або членів його сім’ї задекларованим доходам, відповідності способу життя кандидата на посаду судді його попередньому статусу.

Порядок добору та призначення на посаду судді, визначений у ст. 70 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, з п’ятнадцяти стадій скоротився до восьми етапів: 1) оголошення добору на посаду судді; 2) подання особами, які виявили намір стати суддею, заяви та документів для участі у доборі на посаду судді; 3) допуск до участі у доборі на посаду судді; 4) складання кваліфікаційного іспиту; 5) проведення спеціальної перевірки, передбаченої цим Законом; 6) проведення перевірки особистих морально-психологічних якостей кандидатів на посаду судді (у разі визначення ВККС такої необхідності); 7) затвердження рейтингу кандидатів на посаду судді; 8) зарахування кандидатів на посаду судді до резерву на зайняття вакантних посад суддів.

Відповідно до ч. 2 ст. 76 вказаного Закону рішення ВККС про проведення тестувань з метою перевірки особистих морально-психологічних якостей встановлюється стосовно всіх кандидатів на посаду судді. Таким чином, законодавець визначив обов’язковість проведення тестування стосовно всіх кандидатів на посаду судді, проте залишив за ВККС право вирішувати питання щодо необхідності проведення перевірки особистих морально-психологічних якостей кандидатів на посаду судді при проведенні добору на поса-

¹² Про затвердження рейтингу учасників конкурсу на посади суддів місцевих загальних судів у межах конкурсу, оголошеного рішенням Комісії від 14 вересня 2023 року № 95/зп-23: Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 19 грудня 2023 р. № 177/зп-23 <<https://vkksu.gov.ua/doc/pro-zatverdzhennya-reytingu-uchasnykiv-konkursu-na-posady-suddiv-miscevyh-zagalnyh-sudiv-u>> (дата звернення: 18.12.2023).

¹³ Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедур суддівської кар’єри: Закон України від 9 грудня 2023 р. № 3511-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3511-20#Text>> (дата звернення: 18.12.2023).

ду судді місцевого суду, проте не передбачив умов, або критеріїв, які мають впливати на прийняття ВККС такого рішення.

Отже, положення Закону України “Про судоустрій і статус суддів” дає можливість ВККС визначати необхідність проведення одного з етапів добору на посаду судді, однак ч. 3 ст. 76 передбачає, що комісія використовує результати таких тестувань як одне з джерел інформації, що підлягає оцінюванню разом з іншою сукупністю зібраної інформації і матеріалів стосовно кандидата на посаду судді.

Відповідно до Основних принципів щодо незалежності правосуддя, схвалених резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї Організації Об’єднаних Націй від 29 листопада та 13 грудня 1985 р.¹⁴, особи, відібрані для судових органів, повинні мати високі моральні якості і здібності, а також відповідну добору кваліфікацію в галузі права. Будь-який метод добирання суддів мусить гарантувати відпризначення суддів за неправомірними мотивами.

Посада судді є однією зі складних і багатогранних посад, яка вимагає максимальної концентрації як професійних знань, так і моральних якостей особи. Якщо перевірку професійних якостей кандидата на посаду судді, згідно з чинним законодавством, має здійснювати відповідна кваліфікаційна комісія суддів, то стосовно з’ясування спроможності особи витримати емоційне навантаження, законодавство не має жодних вимог. Водночас треба наголосити, що суддя перебуває під постійним психологічним “тиском” як із боку сторін, кожна з яких здебільшого переконана в своїй правоті, так і, як з’ясувалося останнім часом, і з боку інших суб’єктів, які зацікавлені у вирішенні судової справи на ту чи іншу користь, залежно від їхніх інтересів. За таких умов суддя має бути не тільки професіоналом, а й високоморальною, психологічно стійкою людиною¹⁵.

Професійна діяльність судді передбачає чіткий добір осіб на ці посади, вироблення своєрідних критеріїв відповідності. У психологічній літературі пропонувалася розробка професіограми судді (необхідний набір якостей залежно від виконуваної діяльності). Стосовно діяльності судді дослідники виділяють такі сторони: соціальну (висока відповідальність за свою діяльність, неупередженість тощо); реконструктивну (загальний і спеціальний інтелект, пам’ять, уява, аналітичне мислення, інтуїція судді та ін.); комунікативну (чуйність, емоційна стійкість, уміння слухати і розмовляти та ін.); організаційну (воля, зібраність, цілеспрямованість, наполегливість та ін.); посвідчувальну (загальна і спеціальна культура письмової мови, навички в складанні письмових документів та ін.)¹⁶.

У Нідерландах кандидати в судді проходять психологічне тестування, що дає змогу оцінити риси особистості й характеру, інтелектуальні й аналітичні здібності, ставлення до роботи, стійкість до стресів. Після тестування кращі

¹⁴ Основні принципи щодо незалежності правосуддя, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року, *Міжнародні стандарти у сфері судочинства: збірка* (Д. Вон та ін ред група, Істина 2010) 13.

¹⁵ Л. Скомороха, ‘Конституційно-правові аспекти формування професійного суддівського корпусу в Україні: сутність, механізм реалізації’ (дис канд юрид наук, 2010) 150.

¹⁶ В Шепітько, *Психологія судової діяльності: навчальний посібник* (Право 2006) 42.

кандидати допускаються до відбору, у процесі якого проходять більш детальний психологічний тест і співбесіду з відбірковою комісією¹⁷.

Згідно із Законом України “Про внесення змін до Закону України ‘Про судоустрій і статус суддів’ та деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедур суддівської кар’єри” до повноважень Вищої ради правосуддя додано затвердження Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) після консультацій із ВККС, Радою суддів України та Громадською радою доброчесності (п. 20⁴ ч. 1 ст. 3 Закону України “Про Вищу раду правосуддя”¹⁸).

ВККС та Громадська рада доброчесності 9 листопада 2023 р. погодили перелік індикаторів, які вказують на недоброчесність судді або кандидата на посаду судді, а також принципи оцінювання зазначених індикаторів. Наявність хоча б одного з індикаторів буде свідчити про недоброчесність судді. Принципи оцінки індикаторів визначені таким чином.

1. Для оцінювання відповідності судді критеріям професійної етики та доброчесності можуть використовуватися будь-які джерела інформації без часових і територіальних обмежень, зокрема, відкриті джерела та декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, подані відповідно до Закону України “Про запобігання корупції”¹⁹. Використання інформації має відбуватися з урахуванням вимог Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо формування суддівського дос’є.

2. Суддя не відповідає критеріям професійної етики та доброчесності у разі наявності обґрунтованого сумніву щодо його відповідності хоча б одному індикатору. Наявність обґрунтованого сумніву встановлює ВККС на підставі чітких і переконливих доказів. Чіткими та переконливими є докази, які з точки зору звичайної розсудливої людини у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин, що породжують обґрунтований сумнів.

3. Факт наявності будь-якого рішення, висновку чи оцінки національного або міжнародного органу (або відсутність такого факту): 1) не є наперед визначальним та обов’язковим для врахування при оцінюванні відповідності судді індикаторам професійної етики та доброчесності; 2) сам собою не спростовує обґрунтований сумнів у відповідності судді індикаторам професійної етики та доброчесності.

4. При оцінюванні відповідності індикаторам професійної етики та доброчесності враховується істотність будь-якого порушення²⁰.

¹⁷ Важливим завданням стає використання прозорих конкурсів на заміщення вакантних посад, які дадуть змогу сформувати під громадським контролем професійний державний апарат. Дивись: ‘Держслужба’ <<https://uhp.org.ua/changes/derzhsluzhba>> (дата звернення: 20.12.2023).

¹⁸ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1798-19#Text>> (дата звернення: 20.12.2023).

¹⁹ Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>> (дата звернення: 20.12.2023).

²⁰ Перелік індикаторів, які вказують на недоброчесність <https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/indikator_yaki_vkazuyut_na_nedobrochesnist_finalizovano_09.11_15_05.docx> (дата звернення: 15.12.2023).

У більшості країн світу, де накопичений багатий досвід існування незалежної судової влади, норми професійної етики суддів також органічно ввійшли у практику і свідомість представників судових установ²¹. Якщо згадати про таке джерело мусульманського права, як іджма – рішення ісламських правознавців загальнообов'язкового характеру, що виводяться ними із Корану та Сунни з метою заповнення прогалін у цих первинних джерелах. Правознавці повинні мати найвищий авторитет у мусульманській громаді, оскільки відповідно до твердження пророка Мухаммеда мусульманська громада не може помилятися. Як зауважує дослідник мусульманського права Е. Ламбер, суддя шукає мотиви прийняття рішення не у Корані чи збірках традицій, а у книгах, в яких викладені рішення, що освячені іджмою²². Судді у США зберігають свої посади доти, доки їхня поведінка бездоганна²³. У часи становлення незалежності США О. Гамільтон визначив ту роль, яку мають відіграти судові органи, а також порядок призначення його членів, відстоюючи при цьому необхідність їх пожиттєвого перебування на посаді. Він був упевнений, що в судовому органі як такому є найменша загроза політичним правам, встановленим згідно з Конституцією, і незалежний суд абсолютно є необхідним, щоб захистити індивідуальну свободу. Свобода неможлива, якщо судова влада не буде відокремлена від законодавчої та виконавчої влад. У суспільстві небагато людей, які мають вміння, достатні для того, щоб “управлятися” із законами з необхідною для цього кваліфікацією, тобто тих, що можуть претендувати на посади суддів. З урахуванням всього цього, а також при “тверезій” оцінці, що притаманна природі людини, моральності, кількість можливих кандидатів, які поєднують необхідну непідкупність із необхідними знаннями, стає ще меншою²⁴.

Необхідно звернути увагу і на професійну придатність, спроможність особи кваліфіковано, сумлінно та неупереджено здійснювати правосуддя. Професійна придатність полягає у наявності природних задатків та здібностей, які необхідні для успішного формування динамічного поєднання різних властивостей особистості, що забезпечує високий рівень її ефективності. Професійна придатність має складну структуру, що включає психологічний, біологічний та фізіологічний компоненти. У психологічному компоненті професійної придатності провідна роль належить професійній мотивації та професійним здібностям. До психологічного компоненту професійної придатності також відносять моральні якості особистості; ставлення до праці, інтереси та схильності до певної діяльності; загальні здібності; навички, уміння, знання та досвід. Фізіологічний компонент професійної придатності, зокрема, включає здатність до саморегуляції особистості як суб'єкта діяльності. Придатність до професійної діяльності формується в процесі навчально-професійної і трудової діяльності та відображає від-

²¹ Д. Притика, ‘Судова незалежність: етика і проблеми корупції’ (2000) 6 *Право України* 5.

²² С. Шевчук, *Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні* (2-ге вид, Реферат 2010) 23.

²³ В. Гринюк, ‘Принципи незалежності суддів і підкорення їх тільки закону’ (дис канд юрид наук, 2004) 43.

²⁴ Р. Бэррес, *Документы Американской Революции: Декларация независимости, Конституция Соединенных Штатов, Билль о правах* (пер с англ, Альба 1994) 58–60.

повідність людини вимогам конкретної трудової діяльності. Професійна придатність визначається в процесі професійного відбору за сукупністю критеріїв, серед яких найбільш значущими є професійно важливі якості, психофізіологічні та медичні показники²⁵.

А. Коні вказував, що довіра до судді є необхідною умовою його діяльності. Він живий і самостійний виразник цілей законодавця в додатку їх до явищ повсякденного життя. Між вказівками його совісті і свавіллям є величезна різниця. Те, що називається “суддівською совістю”, тобто сила, що підтримує суддю і вносить особливий, піднесений сенс у творену ним справу²⁶.

Критерій доброчесності є надзвичайно важливим з огляду на те, яку роль відіграє судова влада у становленні правової держави. Саме доброчесність є ключовою категорією у формуванні морально-етичного образу суддів, запорукою формування довіри народу до суддів та судової влади загалом.

Доброчесність – це необхідна морально-етична складова діяльності судді, яка, серед іншого, визначає межу і спосіб його поведінки, що базується на принципах об’єктивного ставлення до сторін у справах та чесності у способі власного життя, виконанні своїх обов’язків та здійсненні правосуддя²⁷.

У Висновку № 21 (2018) Консультативної ради європейських суддів (далі – КРЕС) “Про запобігання корупції серед суддів”²⁸, зокрема, зазначено, що КРЕС вважає, що життєво важливим аспектом реалізації істинної культури доброчесності в судовій системі є забезпечення належної підготовки з питань етичної поведінки. Кожний суддя, незалежно від віку та стажу, повинен регулярно проходити таку підготовку. Її також можна проводити в менш офіційних внутрішніх форматах серед груп колег. Керовані колегіальні обміни інформацією та дискусії здаються добрим засобом підвищення обізнаності про небезпеку корупції. Корупція серед суддів є однією з основних загроз суспільству та функціонуванню демократичної держави. Вона підриває судову доброчесність, яка є основою верховенства права та фундаментальною цінністю Ради Європи. Зараз вона стає все більш важливою в контексті численних нападів на судову систему. Корупція в судовій системі серйозно впливає на довіру громадськості до правосуддя.

Суттєвою особливістю сучасної державної служби Нідерландів є функціонування Бюро забезпечення етики та доброчесності у сфері державного управління, яке було засновано як структурний підрозділ Міністерства внутрішніх справ у 2006 р. для надання допомоги державним органам у зміцненні своїх стратегій доброчесності. Причиною утворення Бюро спочатку стали припущення про проникнення у сферу державного управління різних “тіньових” структур корупційного характеру, що, однак, у подальшому не знайшло прямого підтвердження. На Бюро покладені такі функції:

²⁵ Професійна орієнтація: підручник (Ігнатович О ред, Імекс-ЛТД 2014) 223, 212.

²⁶ А Коні, Уголовный процесс: нравственные начала (Современный гуманитарный институт 2000) 13.

²⁷ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 10 листопада 2022 р. у справі № 9901/355/21 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107533714>> (дата звернення: 20.12.2023).

²⁸ Про запобігання корупції серед суддів: Висновок № 21 (2018) Консультативної ради європейських суддів, м. Загреб, 9 листопада 2018 р. <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/opinio_21_ua_1.pdf> (дата звернення: 20.12.2023).

1. Розроблення стратегій доброчесності й інструментів їх впровадження.
2. Збір інформації у сфері доброчесності (узагальнення досвіду на національному та міжнародному рівнях; проведення наукових досліджень і публікація результатів).
3. Поширення і обмін знаннями у сфері доброчесності, що передбачає організацію конференцій і семінарів, використання інтернет-ресурсів, організацію консультативних зустрічей представників різних організацій та ключових осіб.
4. Розроблення нових підходів у сфері доброчесності. Метою Бюро є створення такої ситуації, при якій всі органи державного управління здійснювали б всеосяжну стратегію доброчесності, що складається з різних, але збалансованих елементів²⁹.

Світова практика зводиться до того, що суддівська спільнота в державі слугує своєрідною “відокремленою кастою” у позитивному розумінні цього поняття, тобто з притаманним тільки для цієї категорії особливим статусом призначення та звільнення з посади, наявності низки гарантій як майнового, так і соціального характеру, які є запорукою існування незалежного і справедливого суду в державі.

Висновки. Визначення на законодавчому рівні єдиних критеріїв доброчесності й уніфікованих підходів до їх визначення та моральних складових посади судді на рівні з чіткими професійними вимогами до кандидатів на посаду судді та суддів дасть змогу відновити довіру суспільства до судової влади загалом та до кожного судді зокрема.

Ступінь довіри народу до влади визначає рівень демократизації суспільства, його ставлення до таких понять, як патріотизм, відданість, єдність навколо загальнодержавних ідей і цілей, прагнення до розбудови демократичної та правової держави, яка зможе гарантувати своїм громадянам добробут і процвітання.

Актуальним є питання підвищення довіри до кожного судді та судової гілки загалом. Суддя, здійснюючи державну діяльність, є носієм судової влади, його робота пов'язана з високими психоемоційними навантаженнями.

Узгодженість дій при ухваленні відповідних вимог і показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді має на меті передусім унеможливлення призначення суддями осіб, які мають низький професійний рівень, є психічно нестійкими особистостями, які з огляду на певні психоемоційні фактори не спроможні здійснювати правосуддя, які мають низькі моральні й етичні вимоги, можливе через удосконалення законодавства, зокрема, вимог, які висуваються до кандидатів на посади суддів.

Формування суддівського корпусу має відбуватися з кола осіб, які найбільше підходять за своїми професійними й особистими якостями на посаду судді, що є одним із ключових аспектів успішного завершення судової реформи і створення сильної і незалежної судової влади, що має високий авторитет у суспільстві.

²⁹ Правила етичної поведінки державних службовців (досвід країн Європейського Союзу та США) Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України <<https://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29069.pdf>> (дата звернення: 01.12.2023).

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Koni A, *Ugolovnyj process: npravstvennyye nachala* (Sovremennyj gumanitarnyj institut 2000) (in Russian).
2. Leko B, *Yurydychna etyka: navchalnyi posibnyk* (Knyhy-XXI 2008) (in Ukrainian).
3. Shepitko V, *Psykhologhiia sudovoi diialnosti: navchalnyi posibnyk* (Pravo 2006) (in Ukrainian).
4. Shevchuk S, *Sudova pravotvorchist: svitovyi dosvid i perspektyvy v Ukraini* (2-he vyd, Referat 2010) (in Ukrainian).
5. Shyshkin V, *Sudovi systemy krain svitu: navchalnyi posibnyk, kn 1* (Iurinkom Inter 2001) (in Ukrainian).

Edited books

6. Aver'ianov V (red), *Prava hromadian u sferi vykonavchoi vlady: administratyvno-pravove zabezpechennia realizatsii ta zakhystu* (Naukova dumka 2007) (in Ukrainian).
7. Bjerres R, *Dokumenty Amerikanskoj Revoljucii: Deklaracija nezavisimosti, Konstitucija Soedinennyh Shtatov, Bill' o pravah* (per s angl, Al'ba 1994) (in Russian).
8. *Profesiina orientatsiia: pidruchnyk* (Ihnatovych O red, Imeks-LTD 2014) (in Ukrainian).

Journal articles

9. Prytyka D, 'Sudova nezalezhnist: etyka i problemy koruptsii' (2000) 6 Pravo Ukrainy 5 (in Ukrainian).
10. Yehorova V, 'Deiakii porivnialnyi dosvid formuvannia suddivskoho korpusu Ukrainy i zarubizhnykh krain' [2010] 2 (6) Visnyk NTUU "KPI". Politologhiia. Sotsiologhiia. Pravo: zbirnyk naukovykh prats 108 (in Ukrainian).

Theses

11. Hryniuk V, 'Pryntsypy nezalezhnosti suddiv i pidkorennia yikh tilky zakonu' (dys kand yuryd nauk, 2004) (in Ukrainian).
12. Skomorokha L, 'Konstytutsiino-pravovi aspekty formuvannia profesiinoho suddivskoho korpusu v Ukraini: sutnist, mekhanizm realizatsii' (dys kand yuryd nauk, 2010) 150 (in Ukrainian).

Websites

13. Pravyla etychnoi povedinky derzhavnykh sluzhbovtiv (dosvid krain Yevropeiskoho Soiuzu ta SShA) Informatsiina dovidka, pidhotovlena Yevropeiskym informatsiino-doslidnytskym tsentrom na zapyt Komitetu Verkhovnoi Rady Ukrainy <<https://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29069.pdf>> (accessed: 01.12.2023) (in Ukrainian).
14. Stosovno zvitv Vyschoi kvalifikatsiinoi komisii suddiv Ukrainy za 2022 rik (13.01.2023) <<https://vkksu.gov.ua/news/stosovno-zvitu-vyshchoyi-kvalifikaciynoyi-komisiyi-suddiv-ukrayiny-za-2022-rik>> (accessed: 18.12.2023) (in Ukrainian).

Liudmyla Skomorokha

MORAL QUALITIES AND PROFESSIONAL SUITABILITY
TO BECOME A JUDGE

ABSTRACT. The article examines issues of competence, integrity, moral and ethical aspect of the judicial office, criteria used to in selection of candidates for judicial office. An analysis of improving the procedures for appointing a judge to a position was carried out.

The relevance of the issue of the moral and ethical aspects of the judge's status is beyond doubt, not only Ukrainian practicing lawyers and scientists, but also the international community pay attention to this issue.

The purpose of the article is to examine the importance and relevance of the research on the legislative implementation of the moral and ethical principles of the judges' professional activity while ensuring development of effective, independent judicial profession in Ukraine and observance of high standards of conduct by judges. Legislative determination of general criteria of integrity and unified approaches on their definition and moral basis of judicial office. Attention is focused on the need for judges to observe high standards of behavior to increase public trust in each specific judge and the judiciary.

The author concludes that comprehensive research on the issue of the effectiveness of the judicial profession in Ukraine is appropriate, given the fact that a judge is primarily a person who is in a certain space and time, who is influenced, in particular, by both social and financial factors.

Legislative determination of general criteria of integrity and unified approaches on their definition and moral basis of judicial office along with clear professional requirements for candidates for judicial office and judges will allow the restoration of public trust in the judiciary in general and in each judge individually.

The degree of people's trust in the government determines the level of society's democratization, its attitude towards such concepts as patriotism, loyalty, unity around common national ideas and goals, the aspiration to build a democratic and law-governed state which is able to guarantee the well-being and prosperity of its citizens.

KEYWORDS: judicial authority; judge; professional suitability; moral; integrity; judicial independence.